

Sävelten virta – Reininkulta

Richard Wagnerin tetralogia *Nibelungin sormus* on taiteen historiassa poikkeuksellinen teos. Se sai alkunsa 1840-luvun lopulla, mutta yleisön nautittavaksi se pääsi täydessä laajuudessaan vasta 1870-luvulla, vuosikymmenien uurastuksen tuloksena. Matkan varrella teoksen rakenne muuttui ja tarkentui, ja *Reininkulta* syntyi eepin kokonaisuuden ensimmäiseksi, taustoittavaksi osaksi.

Teoksen idea sai alkunsa Dresdenissä Euroopan hullun vuoden kynnyksellä 1848. Wagner oli vuodesta 1843 työskennellyt Saksin hovin kapellimestarina ja haaveillut saksalaisen oopperataiteen noususta. Hän ryhtyi toimeen ja kirjoitti lyhyen proosatekstin *Nibelungein myytti. Draamaluonnos* (1848). Jo alkuvaiheessa suurisuuntainen hanke ajautui vaikeuksiin, sillä Wagner tempautui mukaan poliittiseen myllerrykseen ja nousi barrikadeille anarkistien rinnalla toukokuussa 1849. Hän onnistui viime tingassa pakenemaan ja välttämään kuolemantuomion. Kapellimestarista tuli maanpakolainen.

Wagner livisti Dresdenistä niin kiireesti, ettei hän pystynyt ottamaan kirjastoaan mukaansa. Kokoelma on kuitenkin säilynyt, ja se löytyy nykyään Bayreuthin Wagner-museosta. Kirjasto kertoo niistä lähteistä, joista säveltäjä 1840-luvulla ammensi innoitustaan. *Sormuksen* raaka-aineita olivat paitsi keskiaikainen *Nibelungein laulu* myös muinais pohjoismaiset saagit ja runoelmat sekä antiikin klassikot, varsinkin Aishkyloksen *Oresteia*.

Tulevaisuuden taideteos

Nibelungin sormus sai alkunsa tarinan lopusta. Ensimmäisenä ajatuksena oli sankarin, Siegfriedin, kuolema, ja libretosta *Siegfrieds Tod* tuli lopulta

Götterdämmerung. Tämän taustaksi tarvittiin kertomus nuoresta Siegfriedistä, jolloin hahmottui ooppera *Siegfried*.

Ystävälleen Theodor Uhligille Wagner ilmaisi marraskuussa 1851 tyytymättömyytensä kahteen Siegfried-aiheiseen oopperaan. Hänestä oli alkanut tuntua siltä, että tapahtumat tarvitsivat laajemman taustan, eikä tätä taustaa voisi tehdä ymmärrettäväksi vain kertomalla tai viittaamalla edeltäviin tapahtumiin: katsojan oli saatava tuntee ja kokea se menneisyys, joka oli Siegfriedin ja hänen rakastettunsa Brünnhilden synnyttänyt. Wagner loi taustaksi *Välkyriän*, kertomuksen isäänsä vastaan kapinoivasta tyttärestä, eikä aikaakaan kun pohjustukseksi tarvittiin vielä *Reininkulta*. Wagner kutsui sittemmin yksinäyöksistä *Reininkultaa* ”Voraben-

diksi”: se oli edeltävän illan johdanto saagalle, joka oli vasta alkamassa.

Librettoa rakentaessaan Wagner eteni siis tulevaisuudesta kohti menneisyyttä. Tulevaisuutta hän oli pohtinut maanpakolaisena Zürichissä useissa kirjoituksissaan, kuten *Taide ja vallankumous* (1849) ja *Tulevaisuuden taideteos* (1850) sekä laajimmasa taideteoreettisessa tekstissään *Ooppera ja draama* (1852). Wagner tulikin 1850-luvulla tunnetuksi kaikkialla Euroopassa teoreetikkona, jonka ajatuksista keskusteltiin ennen kuin oli edes mahdollista kuulla, millaisia ”tulevaisuuden taideteoksia” musiikkidramaatikko itse oli rakentamassa.

Wagner oli tuskallisen tietoinen siitä, että hän oli luomassa teosta, jonka esittämiseen ei 1850-luvulla ollut edellytyksiä. *Sormus* oli tulevaisuutta varten. Omaelämäkerrassaan Wagner totesi myöhemmin:

”Pysyin järkkymättä päätöksessäni tehdä Nibelungen-draamani aivan kuin nykyistä oopperalaitosta ei olisi olemassakaan ja ikään kuin suunnittelemani ihanteellinen teatteri aikanaan väistämättä näkisi päivänvalon. Kirjoitin siis vielä sen vuoden (1852) lokakuussa ja marraskuussa *Reininkullan* libretton, joten suunnittelemani Nibelungen-tarun koko sykli oli nyt valmiina lopusta alkuun. Samalla muokkasin *Nuorta Siegfriediä* ja etenkin *Siegfriedin kuolemaa* siten, että ne nyt olivat oikeassa suhteessa kokonaisuuteen. Laajensin huomattavasti varsinkin viimeistä osaa niin että sen merkitys muiden osien rinnalla kävi selvemmäksi.” (suom. Saila Luoma)

Kun libretto valmistui, Wagner ymmärsi, että neljän oopperan esittäminen olisi haaste, varsinkin kun niiden toteuttaminen edellytti poikkeuksellista kokoonpanoa ja näyttämöllistä tekniikkaa. Tässä vaiheessa Wagner tuskin hahmotti, kuinka kaukana tulevaisuudessa lopullinen esitys itse asiassa olisi.

Uni Reinvirrasta

Reininkullan libretton Wagner viimeisteli vuoden 1852 lopulla. Sävellystyö eteni innostuksen vallassa tehokkaasti vuodenvaihteessa 1853–1854, ja koko partituuri valmistui 28. toukokuuta 1854.

Teoksesta tuli myyttinen aavistus tulevaisuudesta. Reinvirran rannat olivat jumalien, kääpiöiden ja jättiläisten tyyssija. Draama ei vielä liikkunut ihmisten maailmassa: Siegmund, Brünnhilde ja Siegfried olivat vain kaukaisia seurauksia niistä tapahtumista, joita *Reininkulta* kuvasi. Jo teoksen Es-duurisoinnulle rakentuva alkusoitto vie kuulijan matkalle kohti tuntematonta. Myöhemmin omaelämäkerrassaan Wagner kuvasi juuri alkusoiton syntyä unenomaisena luovuuden hetkenä:

”Iltapäivällä palasin takaisin, paneuduin kuolemanväsyneenä pitkäksi kovalle vuoteelleni odottamaan kauan kaipaamaani unta. Sitä ei tullut, mutta vaivuin jonkinlaiseen unenomaiseen tilaan, jossa äkkiä tunsin vajoavani voimakkaasti virtaavaan veteen. Veden kohina alkoi samassa kuulostaa Es-duurisoinnulta, joka virtasi lakkaamatta murrettuina sointuina; murretut soinnut muodostivat melodisen kuvion esittäen kasvavaa liikettä, mutta puhdas Es-duurikolmisointu pysyi kaiken aikaa samana. Muuttumattomuudellaan se tuntui antavan valtavan merkityksen sille elementille, johon vajosin. Heräsin kauhuissani puoliunestani laineiden lyödessä korkealta ylitseni. Käsitin heti, että *Reininkullan* orkesterialkusoitto, joka oli kauan ollut päässäni saamatta kuitenkaan oikeata muotoaan, oli nyt valjennut minulle. Ymmärsin äkkiä myös oman työtapani: elämän virtani tuli sisältä, ei ulkoapäin.” (suom. Saila Luoma)

Omaelämäkerran kohta muistuttaa filosofi Arthur Schopenhauerin näkemystä unen ja luovuuden suhteesta. Juuri vuonna 1854 Wagner tutustui Schopenhaueriin ystävänsä Georg Herweghin suosittelemana. Jonkinlaisesta uneen vaipumisesta *Reininkullan* alkusoitossa onkin kyse.

Wagnerin kirjeenvaihto kertoo, että hän haaveili *Sormukselle* pyhitetystä musiikkitapahtumasta jo 1850-luvulla. Tällaista mahdollisuutta ei kuitenkaan tullut, ja *Reininkulta* sai odottaa ensi-iltaansa vuoteen 1869 asti. Koko *Sormus* nähtiin ensimmäisen kerran vasta Bayreuthissa 13.–17. elokuuta 1876, 26 vuotta ensimmäisen proosaluonnoksen ilmestymisen jälkeen.

Marjukka Tepponen, Mari Palo, Jeni Packalen, Jukka Rasilainen

Rein ja Imatra

Vaikka *Reininkulta* ja koko *Nibelungin sormus* saivat odottaa, Wagner julkaisi libreton ensin yksityisesti pienelle yleisölle vuonna 1853 ja kirjan muodossa vuonna 1863. Teokseen saattoi siis tutustua kirjallisena teoksena ennen kuin itse musiikkidraama oli yleisön saatavilla. Kirjan esipuheessa Wagner suorastaan kuulutti mesenaattia, joka voisi tukea hänen taidettaan. Lopulta innokas wagneriaani, Bajerin nuori kuningas Ludwig II tarttui haasteeseen ja kutsui säveltäjän luokseen. Ludwigin avustuksella sekä *Reininkulta* että *Välkyyriä* saivat ensi-iltansa Münchenissä vuosina 1869 ja 1870. *Reininkullan* partituuri oli odottanut 15 vuotta.

Wagner oli 1850-luvulla ja 1860-luvun alussa kaikkialla Euroopassa tunnettu taiteilija, tulevaisuuden tekijä, jonka musiikista lähinnä vasta *Lentävä hollantilainen* ja *Tannhäuser* tunnettiin. Hänen

tiedettiin valmistelevan suurteosta, jonka sisältöä voitiin vain arvailla. Tässä tilanteessa levisi mitä omituisimpia huhuja, jotka koskettivat myös Suomea. Keväällä 1863 Imatran kosken alapaviljongista löytyi kaiverrus, jonka oli allekirjoittanut ”Richard Wagner”. Tässä tekstissä säveltäjä lupasi toteuttaa teoksen, jonka pääosassa olisi Imatran koski kalliioineen ja kuohuineen. Wagner oli todella käynyt Pietarissa saman vuoden keväällä ja luennoinut suunnitelmistaan. Tämä sai todennäköisesti Imatralla vierailleen venäläisen turistin pilaillemaan säveltäjän kustannuksella.

Suomessa tarina Wagnerin Imatra-oopperasta eli useiden vuosien ajan. Kun *Reininkulta* vihdoinkin esitettiin Münchenissä 1869, suomalaisille valkeni, ettei Wagneria puhutellut vesistö ollutkaan Imatra – vaan legendaarinen Reinvirta.

HANNU SALMI